

SAMARQAND SHAHRİGA XUSH KELİBSİZ!!!

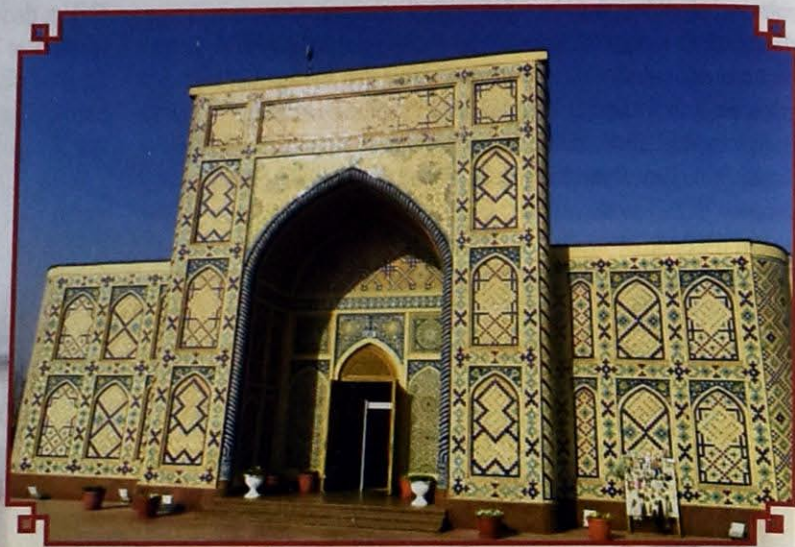
Səmərqənd şəhərinə xoş gəlmisiniz!!!

Daşkəndlə Özbəkistanın ikinci böyük şəhəri Səmərqənd arasında məsafə 300 kilometrdir. Şəhər tezdən 08:00-da şəhərlərarası "Əfrasiyab" sürət qatarı ilə Özbəkistan paytaxtından bu qədim şəhərə yola düşdüm. Deyim ki, bu qatarla səyahət o qədər rahat idi ki, 2 saat 10 dəqiqənin necə keçdiyini hiss etmədim. Sürət həddi isə saatda 170–190 kilometr... Bəzi hallar sürət 120–130-a düşürdü. Bunu salonda quraşdırılan elektron lövhədən müşahidə etmək mümkündür. Yüksək sürətlə bərabər, səviyyəli qulluq da öz yerində. Rahatlıq, təmizlik, sözün əsl mənasında gülərüz xidmət, bütün suallara aydınlıq gətirməyə hər an hazır bələdçilər... Qiymət də ki münasib...

Daşkənddən yarımcə saatlıq uzaqlaşmışdıq ki, hər tərəfi bəm-bəyaz gördüm. Səmərqəndi doyunca gəzmək arzusunun gerçəkləşməyəcəyi ehtimalını düşünürdüm ki, bələdçi isti çay və ya qəhvə içəcəyimi soruşdu. İnanın, bu lap yerinə düşdü... Özbək şirniyyatı ilə çayı nuş etdikdən sonra yanımda aylaşan özbək həkimlə bir qədər söhbətlaşdık. Mənim Azərbaycandan olduğumu biləndə necə sevinisə, qürurümdən elə sürət qatarı kimi mən də qanadlandı. Professor Əkrəm Fazilov deyir ki, biz sizin xalqı çox sevirik. Eyni zamanda fəxr edirik ki, qədimdən belə bir xalqla sıx əlaqələrimiz var.

...Yolboyu yalnız kiçik evlər və böyük əkin sahələri uzanırdı. Zərəfşan çayının üzərindən keçib Səmərqəndə çatanda isə bəyaza bürünmüş çöllər günəşli bir şəhərlə əvəzləndi. Yaşı Babil və Roma şəhərlərinin yaşı ilə müqayisə olunan, tarixi və memarlıq abidələri ilə zəngin, vaxtilə Əmir Teymurun paytaxt elan etdiyi – "Şərqi Roma"sı, "Göylər altındaki ən gözəl şəhər", "Şərqi mirvarisi" Səmərqənddə idik.

“Şəhərlə tanışlığa başlamaq istəyirdim ki, bir neçə taksidürücüsündən şəhər gəzintisi ilə bağlı müxtəlif təkliflər aldım. Əslən Cənubi Azərbaycandan olan Əliaslan Bağirov yalan olmasın 7–8 saat ərzində məni öz şəxsi avtomobili ilə gəzdirdi. Şəhər və onun abidələri barədə ətraflı məlumat verdi. Bütün müqabilində isə cüzi bir ödəmə... Hər məkanla tanışlığa isə təxminən 25–30 dəqiqə vaxt getdi. Onların sırasında Bibixanım məscidi, Uluqbəy rəsədxanası və mədrəsəsi, Şahi-Zində məqbərəsi, Əmir Teymur və onun nəslinin uyuduğu Qur-Əmir mavzoleyi, Registan meydanının adını xüsusi vurğulamaq istəyirəm.

Əmir Teymurun uyuduğu mavzoley

Şəhərin mərkəzində Əmir Teymurun abidəsi diqqətimi çəkir. Bələdçim məlumat verdi ki, 1995-ci ildə Daşkəndin mərkəzində Karl Marksın heykəlini yıxıb yerində Əmir Teymurun at üstündə əzəmətli abidəsini ucaldıblar. Teymurilərin elm, sənət məbədi, dünya elminə misilsiz töhfələr verən, böyük alimlər yetişdirən Səmərqənd şəhəri ilə tanışlığım elə Əmirin məqbərəsindən başladı. Böyük türk sərkərdəsi, fətehi Teymurun ən böyük arzularından biri Səmərqəndin inkişafı, möhtəşəm abidələrə sahib, ən gözəl paytaxt olması idi. O ələ keçirdiyi bütün ölkələrdən ustaları, memarları, zərgərləri və inşaatçıları imperiyasının paytaxtı Səmərqəndə göndərirdi. Bunun nəticəsidir ki, indi də bu şəhər dünya mədəniyyətinin, memarlığının ən gözəl nümunələrinə sahibdir və onların çoxu YUNESKO-nun dünya mədəni irsi siyahısına daxil edilib. Əmir Teymur adı isə tarixdə heç bir böyük müharibədə məğlubiyyətə uğramayan hökmdar kimi qalıb. Mavzoleydə Əmir Teymurun və Məhəmməd Sultandan başqa, Uluqbəy, Miranşah, Şahrux xan və Əmir Teymurun müəllimi Mir Səid Baraka da dəfn olunub. Uluqbəyin hakimiyyəti dövründə Əmir Teymurun qəbrinin üzəri tünd-yaşıl rəngli hadə daşı ilə örtülüb.

Səmərqəndin ürəyi – Registan

Səmərqənd turunun növbəti dayanacağı və əsas ünvanlarından biri Registandır. O dövrdə bu ərazilərdə bütün şəhərlərin registanı, yeni meydanı olub. Şəhər həyatı o meydanda qaynayır, dövlət işləri car çəkilir, bazar günü alış-verişi qurulur, bayramlar, hətta edamlar da orada gerçəkləşirdi. Səmərqəndin registanında bu şəhərin rəmzi sayılan 3 məşhur mədrəsə yerləşir və onlara yaxınlaşdıqca, hər birinə

baxdıqca heyrətdən donursan... Ən qədimi XV əsrdə tikilən Uluqbəy, üz-üzə duran XVII əsrə aid Şir-Dor, ortadakı isə yenə də həmin əsrə aid Tilla-Karı mədrəsələridir. Bu mədrəsələr zaman-zaman dövlət adamları, ruhanilər, alimlər, memarlar, sərkərdələr, diplomatlar yetişdirib. İki ildən bir keçirilən "Şərqi təranələri" Beynəlxalq Musiqi Festivalı da məhz həmin məkanda gerçəkləşir.

Bibixanım məscidi

Bibixanım məscidi təkcə Səmərqənd və Özbəkistan deyil, müsəlman aləmində ucaldılmış ən möhtəşəm tikililər sırasına daxildir. Bu tikili hələ də öz möhtəşəmliyi və dekorativ tərtibatının zənginliyi ilə heyratamiz təsir bağışlayır. Başqa sözlə desək, Bibixanım məscidi hündür minarələri ilə bütün dünyaya meydan oxuyur. Əfsanəyə görə, Teymurun sevimli həyat yoldaşı Bibixanım bu məscidi öz hökmdarının növbəti yürüşdən qayıtması şərəfinə hədiyyə olaraq tikdirib və məscidin inşası üçün imperiyanın ən yaxşı memarlarını bir araya gətirib. Məscidin tikintisinə 1399-cu ildə başlanılıb və 1404-cü ildə yekunlaşıb.

Məşhur Şahi-Zində

Şahi-Zində memarlıq kompleksi isə "Min bir gecə" nağıllarını xatırladır. Bələdçim məlumat verir ki, kompleksin əsası hələ islamdan öncə qoyulub və insanların sityayış yeri olub. İki dəfəyə – monqol işğalından əvvəl qismən, əsasən isə Əmir Teymur və Uluqbəyin vaxtında inşa edilib. Burada Əmir Teymurun qohumları və məşhur din, elm xadimləri dəfn olunub. Bütün ziyarətçilərdə olduğu kimi, burda da qələbəlik idi. Həm yerli sakinlər (onlar daha çox dini ayinləri icra edirdilər), həm də turistlər. Amma izdihamla yanaşı, qəribə bir sakitlik insana fərqli hisslər yaşadır... Digər məkanlarda olduğu kimi, Şahi-Zindədə memarlıq üslubu böyük heyrat doğurur. Daha çox mavi-yaşıl naxışların üzərinə düşən günəş şüaları tikililəri sanki canlandırır. Hər naxışda bir nəqqəşin izi yaşayır desək, daha doğru olar. Memarlıq kompleksində çoxlu sayda məqbərə sıralanıb. Məqbərələrin içində isə sərdabələr. Təpənin yuxarı hissəsində tikilən Cəlaləddin Rumi məqbərəsi xüsusən diqqət çəkir. O, Əmir Teymurun nəvəsi Uluqbəyin yaxın dostu olmaqla yanaşı, dövrünün böyük riyaziyyatçısı və münəccimi idi. Həmin səbəbdən də Uluqbəy onun məqbərəsini ən yuxarı hissədə inşa etdirib. Bu da Teymurilərin elm xadimlərinə hörmətinin sübutu...

Hökmdar və astronom Uluqbəyin rəsədxanası...

Uluqbəy rəsədxanası və ya Səmərqənd rəsədxanası – orta əsrlərin ən böyük elm mərkəzlərindən biri! Əmir Teymurun nəvəsi, mütəfəkkir, fizik və astronom Uluqbəyin əmri ilə Səmərqənddə 1400-cü illərin əvvəllərində inşa edilib. İndi də dünyanın bütün astronomları Uluqbəyin astronomik ölçü vahidləri ilə işləyirlər. Uluqbəyin ölçü vahidinə görə, 1 ulduz ilinin ölçüsü 365 gün 6 saat 10 dəqiqə 8 saniyədir. Rəsədxananın alt hissəsində dərinlikdə saxlanılan tarixi abidə əsrlərə şahidlik edib. Astronomiyanın inkişafında, əsasən də astronomik müşahidələrin aparılmasında, fəza cisimlərinin öyrənilməsində Uluqbəy rəsədxanası əhəmiyyətli rolə malik olub. Bələdçim Əliaslan bəy dedi ki, Uluqbəyin ulduzları öyrənməsi işlərini müasir dövrdə yalnız ABŞ-in kosmosun tədqiqi ilə bağlı həyata keçirdiyi qlobal layihələrlə

müqayisə etmək olar. Amma bir reallıq da var ki, Uluqbəyin həddindən artıq elmlə məşğul olması və babasının işğalçılıq siyasətini davam etdirməməsi ətrafındakılar tərəfindən zəif xarakterli dövlət xadimi kimi qiymətləndirilməsi ilə nəticələnib. Düşmənlərinin taxt-tac iddiasına son qoymaq məqsədilə Uluqbəy Xorasana hərbi yürüş edib. Lakin bu yürüş onun üçün uğursuz nəticələnib və ağır məğlubiyyətə düşərək ölüb.

Diləklərin qəbul olunduğu məkan...

Bələdçim dedi ki, Səmərqəndə gəlib Daniyel peyğəmbərin ziyarətəgahına baş çəkməsəniz, zənn edin ki, heç bu şəhərdə olmamısınız. Düzünü desəm, bu fikir məni o qədər ovsunladı ki, sürət qatarı üçün aldığı geri dönüş biletinin vaxtına az qaldığını belə unudtum. Siab çayının üst hissəsində yerləşən bu məqbərəyə müsəlmanlar da, xristianlar da, yəhudilər də gəlib ibadət və dualar edirlər. Əfsanəyə görə, Daniyel peyğəmbərin bir qolu Əmir Teymurun tapşırığı ilə Səmərqəndə gətirilib və burda basdırılıb ki, torpaq bərəkətli olsun. Çünki onu vaxtilə həm də "Bərəkət peyğəmbər" adlandırıblar. Digər versiyalar da var... Məzarın yaxınlığındakı dirilik bulağını müqəddəs hesab edən ziyarətçilər ondan içib dua edir və deyilənlərə görə, diləkləri qəbul edilir.

Mənim isə əsrlərə şahidlik edən Səmərqənd şəhərini görmək arzusu artıq çin olmuşdu. ♦

Elnur Niftaliyev,
televiziyalı, filologiya üzrə fəlsəfə doktoru